

1993 -cü il iyunun 9-da hər zaman xalqının yanında olan və onun arzu-istəklərinin reallaşdırılması üçün öz canını belə əsirgəməyən ulu öndər Heydər Əliyev Naxçıvandan Bakıya qayıtmaqla xalqın ölməkdə olan ümidlərini özünə qaytardı. Həmin gün ölkəmizin taleyində dönüş anı oldu, böyük qurtuluşu doğru mühüm addım atıldı. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin ölkə paytaxtına qayıdışı ilə müstəqil dövlətçiliyimiz parçalanmaq və məhv olmaq təhlükəsindən, iqtisadi tənəzzüldən, beynəlxalq təcriddən xilas edildi.

1993-cü ilin iyununda Gəncədə baş verən hadisələrin üzərindən xeyli müddət keçməsinə baxmayaraq, hələ də onun təhlilinə ehtiyac duyulur. Bu hadisələr, ilk növbədə, ciddi təəssüf hissi ilə xatırlanır. Çünki ötən əsrdə ikinci dəfə öz müstəqilliyini qazan-

cəsində xalq iqtisadi böhranın mənəşəsində boğuldu. 1993-cü il iyunun 4-də Gəncədə başlayan qanlı hadisələr Azərbaycan xalqını milli istiqlalını itirmək təhlükəsilə üz-üzə qoymuşdu. AXC-Müsavət iqtidarı bu təhlükənin qarşısını almaq gücündə deyildi.

Nicata apararı yol

miş Azərbaycan Gəncə hadisələri fonunda yenidən suverenliyini itirmək təhlükəsi ilə üzləşmişdi. Bunun da başlıca səbəbi ovaxtkı hakimiyyətin səriştəsizliyi, idarəçilik təcrübəsinin olmaması idi. AXC-Müsavət hakimiyyətinin yaratdığı anarxiya, kaos, özbaşınalıq, cəbhə bölgələrində bir-birinin ardınca baş vermiş uğursuzluqlar Gəncə hadisələrini şərtləndirən başlıca faktorlar sırasında yer alırdı. Hadisələrin xronoloji ardıcılığı belə idi.

4 iyun 1993-cü ildə Gəncədə Azərbaycan ordusunun keçmiş korpus komandiri Surət Hüseynovun başçılıq etdiyi hərbi qüvvələrlə hökumət qüvvələri arasında silahlı toqquşma baş verdi. S.Hüseynovun nəzarətində olan 709 sayılı hərbi hissənin tərək-silah keçirilməsi ilə bağlı həyata keçirilən əməliyyat uğursuz oldu, silahlı toqquşmada 35 nəfər həyatını itirdi. Gəncəyə göndərilmiş hökumət rəsmiləri S.Hüseynovun dəstəsi tərəfindən girov götürüldülər. Bu hadisə Azərbaycanda dərinləşməkdə olan hərbi-siyasi böhranı kritik həddə çatdırdı, ölkə vətəndaş müharibəsi astanasına gəldi. 8 iyun 1993-cü ildə Gəncə hadisələri ilə bağlı ölkədə böhran dərinləşdi. Surət Hüseynovun tabeçiliyindəki silahlı birləşmələr Gəncəbasar bölgəsində yerli hakimiyyət strukturlarını devirərək Bakıya doğru hərəkət etməyə başladılar.

Ölkədə vəziyyət son dərəcə ağırlaşmışdı. Hətta bir sıra ərazilərdə, Gəncədə, Lənkəranda, Qusarda və digər regionlarda bəzi silahlı birliklər separatçı iddialarla çıxış edir, mərkəzi hakimiyyətə tabe olmadıqlarını bildirirdilər. Azərbaycan ikinci dəfə qazandığı müstəqilliyini əldən vermək üzrə idi. 1992-ci ildə iqtidara gələn AXC-Müsavət cüt-lüyü hakimiyyətdə qaldığı bir il ərzində ölkəni bərpad vəziyyətə salmışdı. Ölkədə qanunsuz silahlı quldur dəstələri meydan sulayı, iqtidarın səriştəsizliyi nəti-

7 iyun 1993-cü ildə Naxçıvan MR Ali Məclisi və Nazirlər Kabineti Rəyasət heyətlərinin birgə iclası oldu. Ali Məclisin Sədri Heydər Əliyev iclasda çıxış edərək bildirdi ki, Gəncədə baş vermiş hadisələrə Naxçıvan MR Ali Məclisi münasibət bildirməli və bəyanat qəbul olunmalıdır. Bizim bəyanatımız xalq birliyinə, sülhə və barışığa yönəlməlidir. Bu cinayətkarlığın təşkilatçıları məsuliyyətə cəlb olunmalıdır. Biz bu bəyanatda hadisələrə siyasi qiymət verməliyik. Xalq faciə - vətəndaş müharibəsi qarşısındadır. Buna heç cür yol vermək olmaz.

Gəncə hadisələrindən sonra ölkədə hər kəs ulu öndərin Bakıya qayıtmasını israrla tələb edir, itirilmiş dövlətçiliyin xilasını Heydər Əliyevdə göürdü. Təkcə Bakıdan deyil, ölkənin hər yerindən Heydər Əliyevə göndərilən minlərlə məktubun məzmunu belə idi: "Sizin Bakıya qayıtmağınız bizlərdən çox Anamız Azərbaycana lazımdır". Həmin vaxt deputatlar, hökumət üzvləri, hətta o zamanı prezident başda olmaqla, bütün dövlət mənsubları ümummilli liderə müraciət göndərərək onu paytaxta dəvət edirdilər. Ulu öndər sonralar həmin vaxtları xatırlayaraq deyirdi: "1993-cü ilin iyun ayında Azərbaycanda böyük dövlət böhranı yarandı. Azərbaycan dağılmağa başladı, ovaxtkı iqtidar ölkəni idarə edə bilmədi. Gəncədə toqquşma baş verdi, qan töküldü. Gəncədə başlayan hərəkət Azərbaycan ərazisinin, demək olar ki, yarından çoxunda hakimiyyəti öz əlinə aldı. Vaxtilə məni təqib edən, Naxçıvanda məni devirmək, məni Azərbaycandan sıxışdırıb çıxarmaq istəyən ovaxtkı iqtidar belə bir zamanda ələcsiz qaldı və mənə müraciət etdi. Ancaq ondan əvvəl mənə müraciət edənlər bizim partiyanın üzvləri, Azərbaycanın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, ziyalıları oldu.

Onlar məni yenidən Bakıya dəvət etdilər".

Belə bir ağır vəziyyətdə, 1993-cü il iyunun 9-da Ulu Öndər Heydər Əliyevin xalqın çağırışına səs verərək Bakıya qayıdışı ölkəmizi bəlaldan, müsibətlərdən xilas etdi. İyunun 13-də Heydər Əliyev vəziyyətlə yerində tanış olmaq üçün Gəncə şəhərinə gəldi, döyüş meydanına çevrilmiş hərbi hissələrin ərazisini gəzdi. Bu müdrik siyasətçinin şəhərə gəlişi əhəlidə gələcəyə böyük inam yaratdı. O, şəhər sakinləri, hərbi qulluqçularla görüşüb, söhbət etdi. Hər şeyi ətraflı öyrənəndən sonra, iyunun 15-də Milli Məclisin növbəti iclasında Gəncə hadisələri barədə öz qəti sözünü dedi: "Hadisələr dəhşətlidir, qan tökülüb, cinayət edilib. Bunlar araşdırılmalıdır və bütün qanunu pozmuş adamlar, cinayətdə iştirak etmiş adamlar, cinayəti təşkil etmiş hansı tərəfdən asılı olmasına baxmayaraq, qanun qarşısında məsuliyyət daşmalıdır".

O dövrün təhlili belə bir fikri təsdiq edir ki, xalqımızı nicata apararı yol bilavasitə iyunun 9-da başlandı. Həmin gün ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın milli dövlətçilik ənənələrinin bərpa edilməsi və möhkəmləndirilməsi istiqamətində çox mühüm bir addım atdı. Bütün siyasətçilər haqlı olaraq bu addımların qurtuluş məfkurəsinə istinad edərək atıldığını söyləyirlər. İyunun 13-də çağırılan Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin fəvqəladə sessiyası iyunun 15-də öz işini davam etdirdi. Gündəlikdə bir məsələ dururdu: Respublika Ali Soveti sədrinin seçilməsi. Bəzi təkliflərin olmasına baxmayaraq, deputatlar bir səsli Ali Sovet sədrinin seçilməsi məsələsini gündəliyə daxil etməyi qərara aldılar. Gizli səsvermə yolu ilə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini, Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əlirza oğlu Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sove-

tinin sədri seçildi. 15 iyun günü xalq məşəqqətlərdən qurtaran Heydər Əliyevin Bakıya dönüşü milli-mənəvi dəyərlərimizə, məfkurəmizə, varlığımıza, tarixi qəhrəmanlığımıza qayıdış günü oldu. 1993-cü ilin 15 iyunu tariximizə Milli Qurtuluş Günü kimi yazıldı. O zaman Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıdışı ilə yaranan vətəndaş müharibəsinin qarşısını almaqla Azərbaycanı bölünmə, yox olmaq təhlükəsindən bir daha qorudu.

Dövlət başçımız bildirib ki, "1993-cü ildə ölkəmizin düşdüyü ağır vəziyyət ölkə həyatının bütün sahələrinə mənfi təsir göstərirdi. Tənəzzülün nəticələrini aradan qaldırmaq, sabitliyə nail olmaq, əlbəttə ki, böyük siyasi təcrübə, bacarıq, cəsəret tələb edirdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin qətiyyəti, onun siyasi müdrikliyi, dünyadakı nüfuzu, cəsəreti və təcrübəsi, Azərbaycan xalqının Heydər Əliyev siyasətinə öz dəstəyini verməsi bu gün Azərbaycanı nəinki bölgədə, dünyada ən dinamik və sürətlə inkişaf edən ölkələrdən birinə çeviribdir". Əminliklə demək lazımdır ki, əgər Ümummilli Lider həmin vaxt Bakıya qayıtmısaydı, hakimiyyət daxilində gedən didişmələrin nəticəsi çox ağır olacaqdı. Heydər Əliyev güclü Lider kimi Azərbaycanı fəlakətdən qurtarıb inkişaf yoluna yönəltdi, müstəqilliyimizi əbədi etdi. İlham Əliyev isə güclü Lider olaraq Azərbaycanı qüdrətli dövlətə çevirdi, ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu.

Mustafa KAMAL,
"Respublika".